

6.2 Lietuvos padėtis Sovietų Sąjungoje

Barakas – laikinas, greitai surenkamas, pigus nešildomas pastatas, skirtas tremtiniam apgyvendinti.

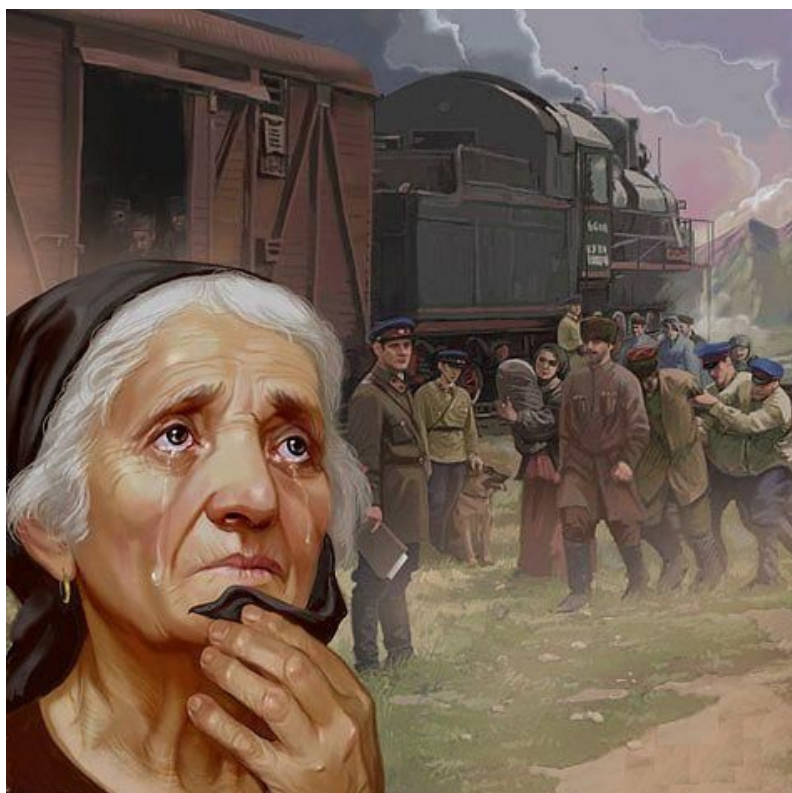
KGB – vidaus reikalų ministerijos specialioji tarnyba, kuri vykdė totalinę gyventojų sekimą, šnipinėjimą užsienyje (žvalgyba, kontržvalgyba), kontrolę, persekiojimus, prireikus vykdė represijas prieš SSRS režimo priešininkus.

Kolaborantas – tėvynės išdavikas, asmuo, bendradarbiaujantis su okupaciniu režimu.

Komunistas – komunizmo idėjas skelbiančios ir komunistinę visuomenę sukurti siekiančios partijos narys.

1. Perskaitykite tekstą ir atsakykite į klausimus.

Baigiantis Antrajam pasauliniam karui 1944 m. SSRS vėl užėmus Lietuvą iškart pradėta ieškoti „tarybinės tėvynės“ priešų. Prasidėjo krašto sovietizacija, masinis valdžios įstaigų „valymas“ ir teroras. Vietos valdininkai keisti komunistais ir iš SSRS atsiųstais asmenimis, dažnai nesuvoikiančiais vietos reikalų. Svarbiausiu okupantų režimo ramsčiu ir teroro vykdytoju buvo aklai Maskvos nurodymus vykdanti Lietuvos komunistų partija LKP. Dauguma sovietų valdžios kolaborantų buvo pataikūnai ir karjeristai, trokštantys privilegijų ir aukštų postų. Komunistų vadovai Antanas Sniečkus, Justas Paleckis, Mečislovas Gedvilas ir kiti turėjo paklusti iš Maskvos atsiųstam raudonajam „generalgubernatoriui“ Michailui Suslovui, kuris pagarsėjo fraze „Lietuva bus, bet be lietuvių“. Tiesa, masiniai gyventojų trėmimai į Sibirą prasidėjo dar 1941 m. birželį, o 1944 m. jie atnaujinti ir vykdyti iki pat Stalino mirties 1953 m. Šiuo laikotarpiu įtarimą galėjo kelti kiekvienas: ūkininkas, galintis remti partizanus, išsilavinęs žmogus, nes galėjo nepaklusti sovietų valdžiai, ir kt. Operacijai vadovavo grąsusis Michailas Suslovas.

Paveikslas „Nuosprendis visai tautai – tremtis“

Klausimai ir užduotys.

1. Paaiškinkite, kas pasikeitė Lietuvoje sovietams ją reokupavus.
2. Kodėl sovietų valdžia trėmė Lietuvos gyventojus? Nurodykite bent dvi priežastis.
3. Papasakokite, kaip vyko trėmimai.
4. Pasvarstykite, ką reiškia M. Suslovo posakis „Lietuva bus, bet be lietuvių“.
5. Kokių profesijų žmonės trėmė į Sibirą? Kodėl?
5. Įsižiūrėkite į paveikslą. Remkitės juo ir parašykite rašinėį „Tremtis – tautos genocidas“.

6.2 Lietuvos padėtis Sovietų Sąjungoje

2. Perskaitykite tekstą „Onutės Vitonienės tremties keliai“ ir atlikite užduotis.

1941 metų birželio 14-osios naktį okupacinės valdžios pasiūsti plėšikai įsiveržė į Užpalių valsčiaus Gaižiūnų kaimo ūkininko Juozo Vitonio namus. Pakėlė iš miego jį patį, žmoną Onutę, tėvą Mykolą. Gal tik trijų mėnesių sūnaus Aloyzo nežadino. Perskaitė sprendimą visą šeimą iškeldinti į nuošalius „didžiosios tarybinės tėvynės“ rajonus. Davė valandėlę, kitą susiruošti. Paskui su sargyba išgabeno į geležinkelio stotį ir ten įgrūdo į gyvulinį vagoną. Tą naktį iš Gaižiūnų kaimo, be Vitonių, buvo išvežtos jų kaimynų ūkininkų Antano Kutkos ir Alfonso Ziberko šeimos bei Antano Kutkos vyresnysis brolis Liudas. Galėjo visi važiuoti tuo pačiu vagonu, kankindamiesi: už ką, kuo nusikalte? Kur juos padės? Kas nutiks su ištuštėjusiais jų namais, visais daiktais, paliktais gyvuliais? Kam atiteks jų prakaitu laistyta, už viską labiau branginta žemė? Naujosios Vilnios stotyje dauguma darbingų vyrų buvo atplėšti nuo jų šeimų. <...> Visus išdundino rytų pusėn. Kažkurioje stotyje išgirdo: karas! Tačiau tremtinių kelionė tęsėsi... Sugrūstiems į uždarus vagonus vargas buvo visiems – tiek inteligentams, tiek paprastiesiems valstiečiams. Lentų gultai dviem aukštais, tvanku, tamsu, tik maži grotuoti langeliai... Jokio intymumo gamtiniams reikalams: po vagonu stotyse arba tame pačiame vagonė pro iškirstą grindyse skylę... Beveik mėnesį dorai nesiprausę... Kas turėjo pakankamai maisto, dalinosi su kitais, taip pat ir su rusais stotyse, duonos prašančiais. Lietuviai nesuprato, kaip čia yra – dar tik pirma karo savaitė, o jau Rusijoje duonos trūksta? Nebuvo girdėję apie seniai einantį bolševikų valdžios karą su savo liaudimi. O tremtiniai stotyse gaudavo košės ir virinto vandens. <...>

Lituviai Petrovkoje gyveno barakuose arba pas vietos gyventojus, dirbo taigoje – ruošė malkas. Su nedaugeliu atvežtų vyrų dirbo moterys ir paaugliai vaikai. Pjūklai ir kirviai atšipę (neturėjo kuo galąsti), o reikėjo medį nupjauti, šakas nugėnėti, supjaustyti pusmetriniais gabalais, juos sukapti ir malkas sukrauti. Dienos norma – 2 kubometrai. Neįvykdysi – sumažinsi ir taip menką maisto davinį. Beje, davinio dykai neduodavo, reikėjo pirkti. Kas dar turėjo iš namų atsivežtų lietuviškų lašinių ar kokių parduoti tinkamų rūbų, valgė sočiau. Nors gyvenimo sąlygos buvo labai blogos, visą laiką badavome ir dirbome neįprastą, sunkų fizinį darbą, bet nesirgome jokiomis gripinėmis ligomis, jokiomis slogomis <...>. 1942 metų pavasarį lietuviai, pasisodinę bulvių, jau tikėjosi ateinančią žiemą nebealkti, bet liepos pradžioje daugelis jų buvo išvaryti į antrąją tremtį. Jos pradžia buvo kaip ir 1941 metų birželį: vėl gyvuliniai vagonai ir ginkluota sargyba. Vagonai buvo sausakimšai prigrūsti.

Pagal Aleksandrą Saką „Onutės Vitonienės tremties keliai“

Klausimai ir užduotys.

1. Remdamiesi šaltiniu papasakokite apie trėmimus ir tremtinių gyvenimą.
2. Kokią reikšmę Lietuvai turėjo trėmimai?
3. Kokia yra šio įvykio svarba pasaulio istorijos kontekste?
4. Gal jūsų šeimoje ar giminėje buvo tremtinių? Kaip šis įvykis susijęs su jumis?

6.2 Lietuvos padėtis Sovietų Sąjungoje

3. Pažymėkite neteisingus teiginius apie tremtis ir sovietizaciją. Neteisingas vietas pakomentuokite ir patikslinkite.

Eil. nr.	Teiginys	T	N
1.	1946 m. Sovietų Sąjunga vėl okupavo Lietuvą.		
2.	Tremtiniai gyveno nušiurusiuose, išdaužytais langais, be krosnių ir durų barakuose.		
3.	Kolūkiečiai buvo priversti vogti.		
4.	Partizanai pralaimėjo, nes tikėjosi daugiau uždirbti.		
5.	1941 m. birželio 22 d. vyko pirmasis masinis trėmimas į Sibirą.		
6.	Lietuvai vadovavo iš Maskvos atsiųstas Josifas Stalinas.		
7.	Sovietų teroro metais įkalinta, išvežta į tremtį, lagerius ar nužudyta apie 350 tūkst. Lietuvos žmonių.		
8.	Sovietų valdžia siekė nutautinti Lietuvą.		

6.2 Lietuvos padėtis Sovietų Sąjungoje

Buožė – terminas, vartotas niekinamai apibūdinti valstietį, turintį daugiau turto nei kiti valstiečiai.
Kapeika (rus. *конеўка*) – smulkesnis SSRS piniginis vienetas. Šimtas kapeikų sudaro rublį.
Kolūkis (kolchozas) – tarybinė žemės ūkio įmonė, paremta kolektyvinio ūkininkavimo idėja.
Melioracija – priemonės, kurios ilgam laikui pagerina dirvožemio vandens, oro, šilumos, maisto medžiagų režimą ir sudaro sąlygas gausiam ir pastoviam žemės ūkio derliui gauti.

4. Perskaitykite tekstus ir atsakykite į klausimus.

Tremtis pasibeldė beveik į kiekvieną Lietuvos šeimą. Valdžios numatytą naktį į pasmerktųjų namus pasibeldavo NKVD pareigūnai, perskaitę sprendimą visą šeimą iškeldinti į nuošalius „didžiosios tarybinės tėvynės“ rajonus. Duodavo valandėlę, kitą susiruošti. Mėginančius bėgti šaudė. Vienas svarbiausių trėmimų tikslų buvo aprūpinti Sibiro ir šiaurinės SSRS sritis nemokama darbo jėga. Iš Naujosios Vilnios geležinkelio stoties 1941 m. ir 1944–1952 m. į lagerius išvežta apie 300 tūkst. Lietuvos žmonių. Po 25 žmones kiekviename vagone. Iš visų tremtinių 33,59 proc. grįžo į Lietuvą, 26,52 proc. žuvo tremties ir kalnimo vietose ir beveik 40 proc. likimas nežinomas.

Pagal www.naujojiivilnia.lt

Kolektyvizacija ir prievartinis turto atsisakymas buvo vienas iš skiriamųjų Sovietų Sąjungos bruožų. Pasibaigus karui ir atsiradus partizanams, sovietų valdžia nusprendė atimti iš žmonių turtą ir suvaryti juos į kolūkius. Stambūs ūkininkai buvo „išbuožinti“, ištremti, o smulkieji neteko kuklaus turto ir turėjo žiūrėti į kolūkio pirmininko rankas. Eiti į kolūkius lietuviai labai nenorėjo ir neretai juose jautėsi kaip baudžiauninkai, kurių ponas – **kolūkio** pirmininkas – ne tik nurodinėjo, bet ir kišosi į asmeninį gyvenimą. Atsisakyti savo grūdų ir gyvulių nenorėję valstiečiai ne tik priešinosi, bet ir rengė sukilimus, kuriuos sovietai žiauriai malšino. Per porą metų įvykęs rusų suvarymas į kolūkius turėjo sukurti naują visuomenę ir paskatinti džiugiai dirbti savo ir kitų, šiuo atveju, fabriky darbininkų naudai. Nors pirmieji kolūkių metai buvo sunkūs ir chaotiški, bet jau 1950 m. didžioji dauguma žemę dirbusių tautiečių buvo suvaryti į kolūkius, kur jų laukė kuklios „išmokos“ maistu ir gresiantis badas. Kolūkių sistema nepasiteisino ir labai greitai davė neigiamų rezultatų. Darbas kolūkyje buvo privalomas, o už jį gaudavo kelias **kapeikas**. Lietuvą ištiko badas. Vėliau buvo nutarta pradėti didelę **melioraciją**, iškeldinti žmones iš vienkiamų, sugrūsti juos kolūkių gyvenvietėse. Kolūkiečiai išties gerai ėmė gyventi septintame dešimtmetyje ir jų gyvenimas nuolat gerėjo. Štai Alytuje buvo pastatytas namų statybos kombinatas, kuris gamino surenkamus namus, dar kitaip vadinamus „alytnamiais“. Kolūkiai jais buvo apstatyti pirmiausiai, tūkstančiai žmonių džiugiai nusiteikę kraustėsi į abejotinos kokybės, bet naujus namus, kurie šiems nieko nekainavo. Kita vertus, būtina paminėti pačios kolūkinės sistemos esmines ydas: kolūkiečio, kaip savininko, atsakomybės jausmo nebuvimas, turto netausojimas ir grobstymas, pirmininkų savivalė ir piktnaudžiavimai. Kolūkių santvarka sugadino žmonių gyvenimo būdą.

Pagal Jūratę Važgauskaitę „Kolūkiai Lietuvoje“

6.2 Lietuvos padėtis Sovietų Sąjungoje

Klausimai ir užduotys.

1. Savais žodžiais papasakokite, kas buvo kolūkis.
2. Kokiomis teroro priemonėmis vykdyta sovietizacija? Pateikite bent du pavyzdžius.
3. Kaip komunistai pakeitė Lietuvos žemės ūkį 1945–1950 m.?
4. Kokių neigiamų padarinių kolūkiai padarė Lietuvai ir jos žmonėms?

5. Remdamiesi tekstais ir turimomis žiniomis sugrupuokite atitikmenis.

Buožė –	vidaus reikalų ministerijos specialioji tarnyba, kuri vykdė totalinį gyventojų sekimą, šnipinėjimą užsienyje, kontrolę bei persekiojimus.
Deficitas –	SSRS partinių ir sovietinių valdymo įstaigų vadovaujantieji darbuotojai, sudarę privilegijuotą valdininkų sluoksnį.
Kapeika –	maisto ir kitų buitinių prekių trūkumas.
KGB –	priemonės, kurios ilgam laikui pagerina dirvožemio vandens, oro, šilumos, maisto medžiagų režimą ir sudaro sąlygas gausiam ir pastoviam žemės ūkio derliui gauti.
Kolūkis (kolchozas) –	smulkesnis SSRS piniginis vienetas. Šimtas kapeikų sudaro rublį.
Komunistas –	terminas, naudotas niekinamai apibūdinti valstietį, turintį daugiau turto nei kiti valstiečiai.
Melioracija –	tarybinė žemės ūkio įmonė, paremta kolektyvinio ūkininkavimo idėja.
Nomenklatūra –	komunizmo idėjas skelbiančios ir komunistinę visuomenę sukurti siekiančios partijos narys.